

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-346-5-41>

УДК 338.439.4 (477)

ДАНЮК Юрій

Український інститут експертизи сортів рослин

<https://orcid.org/0000-0001-8698-2161>e-mail: danyk.yura@ukr.net

ЛИНЧАК Надія

Український інститут експертизи сортів рослин

<https://orcid.org/0000-0003-3963-7319>e-mail: nadin_chervak@ukr.net

КОВАЛЬЧУК Євгенія

<https://orcid.org/0009-0008-2931-3541>e-mail: 5916706@ukr.net

БАРБАН Ольга

Український інститут експертизи сортів рослин

<https://orcid.org/0000-0001-8819-3115>e-mail: olyaveselovska@ukr.net

ТАГАНЦОВА Марина

Український інститут експертизи сортів рослин

<https://orcid.org/0000-0003-3737-6477>e-mail: tagancova@ukr.net

РОЗВИТОК ВИРОБНИЦТВА ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто актуальні тенденції світового органічного ринку, визначено місце України на ньому, охарактеризовано виробництво органічної сільськогосподарської продукції в нашій країні з акцентом на правильний вибір сортів для ключових культур. Наведено інформацію щодо розподілу угідь та найбільш популярних видів органічних культур на глобальному ринку. Органічні землі займають 2 % від всіх сільськогосподарських угідь в світі. На понад 2/3 вони формуються постійними пасовищами, а серед популярних видів культур звично перебувають зернові, олійні, бобові, горіхи, кава, оливки, овочі. Наслідком постійного розвитку глобального органічного ринку стало збільшення таких спеціалізованих земель майже до 100 млн га і кількості виробників до 4,3 млн у 2023 році. Наша країна розвиває органічне сільське господарство з кінця 90-х років ХХ ст. Ми посідаємо 22-е місце в світовому рейтингу за загальними органічними площами, при цьому третю позицію займаємо в сегменті олійних. Здійснено орієнтовну оцінку втрат українського органічного сектору в результаті повномасштабної війни. Відзначено слабкий розвиток внутрішнього українського ринку через низький попит з боку споживачів. Розглянуто оптимальний перелік сортів для вирощування в нашій країні окремих культур садівництва і землеробства, які можуть збуватись на зовнішніх ринках. Наведено оцінку перспектив українського і світового органічного напряму сільського господарства з врахуванням існуючої кон'юнктури міжнародного ринку.

Ключові слова: ринок, проблематика, експорт, сортове різноманіття, урожайність, перспективи.

DANIUK Yurii, LYNCHAK Nadiia,

KOVALCHUK Yevheniia, BARBAN Olha, TAGANTSOVA Maryna

Ukrainian Institute for Plant Variety Examination

DEVELOPMENT OF ORGANIC PRODUCTION IN UKRAINE

The article examines current trends in the global organic market, determines Ukraine's place on it, characterizes the production of organic agricultural products in our country with an emphasis on the correct choice of varieties for key crops. Organic lands occupy 2% of all agricultural land in the world. More than 2/3 of them are formed by permanent pastures, and usually among the popular types of crops are cereals, oilseeds, legumes, nuts, coffee, olives, vegetables. The result of the constant development of the global organic market is an increase in such specialized lands to almost 100 million hectares and the number of producers to 4.3 million in 2023. The organic sector is growing rapidly due to the constant rise of demand for its products, stimulating the improvement of cultivation technologies. Our country has been developing organic agriculture since the late 1990s. We are ranked 22nd in the world in terms of total organic areas, while we are on the third place in the oilseed segment. As a result of the full-scale war, the Ukrainian organic sector lost approximately 35–40% of its potential, although according to the results of 2024 it managed to return to the top three suppliers to markets of the European Union countries. In contrast to exports, the domestic market is very poorly developed due to practically unformed consumer demand. According to the latest available data, there are 383 organic producers and 70 processors in Ukraine. The optimal list of varieties for growing determined different fruit and agricultural crops in our country, which can be sold on foreign markets, is considered. The indicators and reasons for lower yields in organic production compared to traditional production are characterized using the example of soybeans. The significantly lower energy consumption and harmful emissions in organic crop production are described. An assessment the prospects of Ukrainian and world organic sector of agriculture is given, taking into account the current situation of the global market.

Keywords: market, problems, export, varietal diversity, yield, prospects.

Стаття надійшла до редакції / Received 14.09.2025

Прийнята до друку / Accepted 11.10.2025

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Глобальний продовольчий ринок демонструє постійний розвиток, адаптуючись до зміни базових тенденцій функціонування та конкретних вимог споживачів. Результатом цього стала поява не лише нових дієт і способів харчування, але й трансформація систем сільськогосподарського виробництва, включаючи орієнтацію на органічний напрям. Український органічний сектор чітко зорієнтований на експорт, причому переважно на ринки країн Європейського Союзу. На даний час дещо змінилась регіональна структура його виробництва, представляючи найбільше північні, центральні й західні області. Органічне аграрне виробництво в Україні відчуває низку труднощів системного характеру, які багатократно ускладнились під час повномасштабної війни. Незважаючи на наявність постійних проблем, потенціал органічного ринку нашої країни вважається не розкритим до кінця і пропонується комплекс заходів для його повнішої реалізації.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Основні питання органічного рослинництва, функціонування галузевого ринку та формування національних сортових ресурсів розглядаються в наукових працях В. Пиндуса [16], О. Гуцаленко [16], М. Багорки [13], С. Ткачик [15], О. Захарчука [15], О. Аверчева [14] та ін. Інформаційною базою для підготовки результатів дослідження стали дані Міжнародної федерації органічного сільськогосподарського руху [1], статистичного та аналітичного щорічного моніторингу Швейцарського дослідницького інституту органічного сільськогосподарства (FiBL) [3], Європейської Комісії [5], Федерації органічного руху України [4], інших спеціалізованих організацій [2, 6], фахові статті з мережі Internet [7-12, 17-18], власні узагальнення та висновки.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є узагальнення сучасних тенденцій глобального органічного ринку, визначення місця України на ньому, дослідження виробництва органічної сільськогосподарської продукції в нашій країні з приділенням уваги оптимальному підбору сортів для найбільш поширених культур.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

За визначенням Міжнародної федерації органічного сільськогосподарського руху (IFOAM), органічне сільське господарство – це виробнича система, яка підтримує здоров'я ґрунтів, екосистем та людей. Вона спирається на екологічні процеси, біорізноманіття та цикли, адаптовані до місцевих умов, а не на використання ресурсів з негативними наслідками. Воно поєднує традиції, інновації та науку, щоб приносити користь спільному довкіллю та сприяти справедливим стосункам і гарній якості життя для всіх учасників [1].

Органічний сектор світового сільськогосподарства за понад двадцять років наявних статистичних спостережень досяг помітного прогресу. Станом на 2023 рік відповідна діяльність охоплює 188 країн і територій. З 2000 року по 2023 рік площа органічних сільськогосподарських угідь зросла з 15 млн га до 99 млн га, відповідно вартість реалізованої продукції на глобальному ринку збільшилась з 15 млрд євро до понад 136 млрд євро. Крім того, кількість галузевих підприємств-виробників 1999 року становила 200 тисяч, а в 2023 році сягнула вже 4,3 млн. Поступово зростає частка органічних земель в структурі загальних площ сільськогосподарства, на даний час займаючи 2,1 % [2].

Понад половина органічних сільськогосподарських угідь в світі припадає на Австралію (53,0 млн га, з яких 99 % складають пасовища). Серед решти країн з найбільшими площами варто виділити Індію (4,5 млн га), Аргентину (4,1 млн га), Уругвай (3,6 млн га), Китай (3,4 млн га), Іспанію (3,0 млн га), Францію (2,8 млн га), Італію (2,5 млн га), США (2,1 млн га) та Німеччину (1,9 млн га) [2].

Зараз більш ніж 2/3 (а саме 68,5 млн га) з майже 100 млн га органічних земель займають постійні пасовища. Під рілля і польові культури відведено 16,2 млн га, багаторічні насадження вирощуються на 6,7 млн га, проте використання решти 7,5 млн га не деталізоване [2].

Найпоширенішими видами органічних культур в світі є зернові, кормові, олійні, текстильні культури, сухі бобові, різні горіхи, кава, оливки, овочі, лікарські рослини (рис. 1).

Сектор органічного сільськогосподарства в Україні почав свій розвиток наприкінці 1990-х років, коли виробники стали повноцінно приділяти йому увагу. Ситуація з органічними землями за останні роки розвивалась досить динамічно. У 2015 році їх площа складала 411 тис. га, а в 2017 році скоротилась до 289 тис. га після уточнення фактично наявних угідь та позбавлення сертифікації підприємств, які порушували законодавство щодо виробництва органічної продукції [2, 3]. Потім знову відбувалось зростання органічних площ, які у 2019 році становили 468 тис. га, а за підсумками 2021 року – 423 тис. га. Втім, повномасштабна війна не оминула негативними наслідками й органічний напрям нашого аграрного сектору, у 2022 році зафіксоване різке зменшення його земель до 264 тис. га [4]. Хоча й воно виявилось короточасним, бо у 2023 році Україна мала вже понад 471 тис. га органічних угідь, посівши друге місце в Європі за кількісним приростом. Частка органічних земель в нашій країні складає 1,1 % [2].

Рис. 1. Розподіл органічних земель за видами культур у світі в 2023 році, тис. га
Джерело: сформовано авторами на основі [2]

Органічні господарства знаходяться переважно на території Київської, Вінницької, Полтавської, Житомирської та Волинської областей. Вони можуть суттєво відрізнитись за розміром площ – від кількох гектарів до тисяч гектарів з огляду на спеціалізацію. Малі виробники в основному займаються вирощуванням плодовоовочевої продукції. Важливим фактором при цьому залишається експортна спрямованість діяльності [4].

З метою окреслення перспектив розвитку економіки 3 березня 2021 року Кабінет Міністрів України своєю Постановою № 179 затвердив Національну економічну стратегію на період до 2030 року, яка містить цільові індикатори, частина яких стосується органічного сектору. Зокрема, за стратегічною ціллю 2 «Забезпечення гравців ринку якісною інфраструктурою» прогнозується збільшення площі земель з органічним статусом до не менш як 3 % загальної площі сільськогосподарських угідь [4].

За даними міжнародної статистики, в 2023 році Україна посіла 22 місце в світі за розміром органічних площ. При цьому ми займали третю позицію по вирощуванню олійних культур (135 тис. га) та стали одинадцятими в сегменті зернових (майже 130 тис. га). Тривалий час нашим профільним компаніям вдавалось стабільно нарощувати експортну виручку, яка збільшилась з 50 млн євро у 2015 році до 208 млн євро у 2022 році. Але й тут війна стала на заваді позитивним тенденціям, за 2023 рік доходи від органічного експорту впали більш ніж на третину – до 130 млн євро [2, 3].

В підсумку, 2023 року Україна експортувала всього 183,3 тис. тонн органічної продукції, зокрема до Євросоюзу як визначального ринку збуту – 173,7 тис. тонн, а також до Сполучених Штатів – 9,6 тис. тонн. Внаслідок зниження обсягів наша країна стала лише п'ятим в абсолютних цифрах постачальником до держав ЄС, що не входить до складу угруповання. На той час в Україні налічувалось 383 офіційних виробники органічної продукції та 70 переробників [2].

Свідченням триваючої адаптації агропродовольчого сектору до функціонування в умовах війни стало досить швидке відновлення показників органічного експорту до Євросоюзу [5]. За результатами 2024 року Україна поставила на ринок Європейського Союзу 203,9 тис. тонн продукції, що дозволило повернутись на третє місце відповідного рейтингу, пропустивши вперед тільки Еквадор (395 тис. тонн) і Китай (239 тис. тонн). Минулого року європейські країни закуповували різні групи органічної продукції українського виробництва, серед яких зернові (кукурудза, пшениця), олійні (соя), фрукти й горіхи, рослинні олії, готові продукти з зерна, перероблені фрукти, овочі й горіхи, інші продукти тваринництва, серед яких виділявся мед. Що стосується конкретних досягнень, наша країна стала лідером з експорту зернових на ринок об'єднаної Європи, третім за обсягом постачальником олійних культур, увійшла в десятку найбільших продавців у сегментах фруктів й горіхів, а також різних рослинних олій, включаючи маргарин (табл. 1).

Високих показників експорту українським виробникам вдалось досягти за рахунок чіткого дотримання правил ведення органічного господарства та технологій вирощування, включаючи підбір оптимальних сортів, які адаптовані до конкретних умов і цілей. Сюди входять ґрунтово-кліматичні умови, протидія бур'янам, стійкість до хвороб і шкідників, в тому числі тих, які уражують насіння, ефективне застосування поживних речовин. Для селекції в цілому виділяють три стратегії, де основною є традиційна, не призначена для органічного вирощування, яка дозволяє обробку насіння, застосування гербіцидів, поживних речовин і комерційних добрив. Селекція для органічного землеробства передбачає відбір частково в

органічних умовах, конкретизацію галузевих цілей, відмову від генетично модифікованих організмів (ГМО), випробування сортів та останні етапи розмноження в органічних умовах. Органічна селекція є виключно спеціалізованою, за якої всі етапи, включаючи технологію і розмноження, відбуваються в органічних умовах та відповідних принципах [6].

Таблиця 1

Україна на органічному ринку ЄС (2024)

Продукція	Обсяг експорту, тонн	Місце у рейтингу
Всього	203897	3
В т.ч.:		
Зернові	83728	1
Олійні та протеїнові культури	78069	3
Фрукти й горіхи	22517	8
Олія з олійних культур	5842	-
Маргарин та інші рослинні олії	4337	8
Готові продукти з зерна	3740	-
Перероблені фрукти, овочі й горіхи	2887	-
Інші продукти тваринництва	1922	-

Джерело: сформовано авторами на основі [5]

Метою органічної селекції визначається створення нових сортів, адаптованих до цільового середовища в органічних умовах вирощування з обмеженими зовнішніми ресурсами та сталим їх використанням. У процесі селекції відбувається відбір ознак, які представляють найбільший інтерес для органічного землеробства, зокрема стійкість до вилягання. При цьому необхідно відповідати ринковим вимогам фермерів, переробників, трейдерів і споживачів щодо якісних характеристик і агрономічних показників, а також забезпечувати здатність сортів відтворюватись як насіння [6].

В органічному землеробстві основою є різноманітність, яка має кілька рівнів. Генетична різноманітність в геномах селекційного матеріалу є необхідною умовою на перших етапах селекції для створення нової варіації, пошуку та відбору бажаних ознак для створення нових адаптованих сортів. Вона зазвичай створюється розплідниками, селекціонерами, мутаціями, місцевими сортами, матеріалами генного банку, дикими родичами тощо. Селекцію в межах культури можна використовувати для адаптації до різноманітних умов вирощування. Різні типи сортів мають різний рівень генетичної різноманітності, а найвищим характеризуються популяції. В межах культури різноманітність також досягається через схрещування сортів [6].

З іншого боку, агробіорізноманіття створюється в межах сільськогосподарських угідь (включаючи культури, ґрунтові мікроби, запилювачі, комахи тощо), і стимулюється на рівні культур. Агробіорізноманіття відіграє важливішу роль для людей, підтримуючи біологічні ресурси для сільського господарства і продовольчого забезпечення [6].

Кожна з найважливіших для експорту товарних груп органічної продукції має власні особливості вирощування та пріоритети при виборі сортів для конкретних культур. Так, в органічному садівництві головною метою є вирощування плодів без використання мінеральних добрив, ГМО, хімічних засобів захисту рослин. Органічні мінеральні добрива мають низку переваг над традиційними: покращують структуру ґрунту, сприяють накопиченню гумусу, не викликають засолення та підкислення ґрунту, характеризуються тривалою дією на протязі кількох років. Органічний напрям садівництва дозволяє виробляти безпечні та екологічно чисті плоди, які можна споживати свіжими, а також робити сухофрукти, варення, соки, консерви тощо [7].

Висока якість урожаю в органічному садівництві забезпечується правильно підібраними сортами, стійкими до хвороб. В Україні й світі домінуючою культурою в садівництві є яблуня, тому її органічне вирощування користується найбільшим попитом. Для нашої країни рекомендованими є сорти яблук вітчизняної селекції (Росавка, Амулет, Перлина Києва, Мліївчанка Осіння) та інтродуковані імунні сорти, зокрема німецької селекції – Релінда, Ремо, Імрус, Топаз, Ліберті [7].

Серед кісточкових культур для органічного садівництва основною вважається слива, оскільки має високу харчову цінність плодів. В переліку рекомендованих сортів слід виділити український ранньостиглий сорт Ода, середньопізній сорт Оригінальна, німецький пізньостиглий сорт Олена, новий американський сорт Амерс [7].

В нашій країні поступово збільшується сортове різноманіття кизилу, хоча сама культура відносно нова і малопоширена. Для органічного садівництва підходять всі його сорти, особливо з високою урожайністю. В цьому контексті переваги мають представники української селекції – новий ранньостиглий сорт Михайлівський, сорти пізнього достигання Семен і Костя, середньопізній сорт Видубецький [7].

Прогнози спеціалістів передбачають, що органічне рослинництво у порівнянні з традиційним споживатиме на 39 % менше енергії і створюватиме на 77 % менше викидів, які сприяють глобальному потеплінню. Незважаючи на значну поширеність і популярність по всьому світу, згідно оцінок, частка органічної сої менша 0,1 % в загальному виробництві. З метою подальшого розвитку органічного виробництва сої в Україні необхідно сформувати власну базу органічного насіння. Для цієї культури головною проблемою

в процесі вирощування є високий показник забур'яненості полів, тому ключовим знову стає правильний підбір сортів [8].

Як свідчать результати практичних досліджень, урожайність сільськогосподарських культур при органічному вирощуванні становить в середньому 80% від традиційного, хоча це не є універсальним показником, оскільки трапляються більші відхилення для сої, зернобобових, рису і кукурудзи. Наприклад, органічної сої збирають 2,9 т/га, урожайність традиційної сої складає 3,6 т/га, однак це компенсується ціною, яка вища на третину для органічної сої. Традиційні технології вирощування в цілому є більш стабільними й економічно доцільними, адже чітко зорієнтовані на задоволення потреб населення [8].

Для наочного порівняння урожайності сої за звичайної та органічної технології вирощування проводились дослідження в Білоцерківському національному аграрному університеті з застосуванням середньоранньостиглих сортів Еверест, ЕС Професор і ДХ530 та середньостиглих сортів Віндзор, ЕС Палладор, Емперор. Встановлено, що урожайність сої коливалась від 2,14 т/га у сорту Еверест при органічному вирощуванні до 3,35 т/га у сорту Емперор за традиційної технології. Вища урожайність (понад 3,0 т/га) була за звичайного вирощування у сортів Віндзор, ЕС Палладор і Емперор. Максимальні значення отримано у сорту Емперор – 3,35 і 2,47 т/га. Вищу продуктивність з середньоранньостиглих сортів мав ДХ530 – 2,96 і 2,35 т/га, при звичайному і органічному вирощуванні відповідно. Несприятливі погодні умови також впливали на урожайність сої, спричинивши більші втрати за органічного вирощування. При цьому вміст протеїну та жиру в зерні не залежав від технології. Сорт Емперор продемонстрував максимальні показники урожайності, протеїну (1,42 і 1,05 т/га) та жиру (0,72 і 0,54 т/га) і при звичайному, і при органічному вирощуванні. Таким чином, він є оптимальним для обох технологій [8].

Що стосується органічної пшениці, то для неї найкращі умови забезпечують ґрунти, багаті на органічні речовини і мінерали. При використанні сівозміни з органічною пшеницею підтримуються необхідні параметри ґрунту, зростає урожайність та досягається стабільність виробництва. Для її вирощування найкраще підходять чорноземи, сірі лісові та легкі суглинки. З метою покращення живлення використовується попіл та інші органічні джерела мікроелементів. Норма висіву насіння залежить від сорту і характеристик ґрунту, зазвичай складаючи 180–220 кг/га для озимої і 160–200 кг/га для ярої органічної пшениці, однак інколи фермери її збільшують, щоб ефективніше боротись з бур'янами, шкідниками і хворобами. Крім того, проти шкідників і хвороб застосовуються сівозмінна й механічна обробка ґрунту разом з натуральними інсектицидами, включаючи рослинні настої з часнику, кропиви тощо. Реалізація органічної пшениці, як і будь-якої іншої вирощеної продукції, вимагає наявності сертифікату органічного походження, який підтверджує дотримання всіх передбачених стандартів [9].

Однією з найцінніших кормових культур є органічна кукурудза. В Україні вона вирощується у Степу, Поліссі і Лісостепу. Найкраще органічна кукурудза росте на чистих, родючих ґрунтах з високим вмістом гумусу. Дуже добре для її вирощування підходять чорноземи, темно-сірі лісові і каштанові ґрунти, а не підходять – заболочені, засолені, з підвищеною кислотністю. Кукурудзі потрібно багато азоту та різних поживних речовин. При використанні гною треба впевнитись у його походженні з органічних ферм, здійснюючи перевірки на залишки пестицидів, важких металів та інших небезпечних речовин. З метою підвищення урожайності органічної кукурудзи вносяться дозволені мікродобрива і добрива на основі бактерій, грибів. При посіві використовують кондиційне насіння зі схожістю від 85 % та чистотою 98 % і більше. Разом з тим органічна кукурудза погано переносить бур'яни [10].

Соняшник є найпоширенішою олійною культурою в нашій країні. Місце органічного соняшнику в сівозміні обирається з метою підвищення родючості ґрунту та отримання максимального урожаю. В процесі вирощування вносять органічні і дозволені мінеральні добрива. Позитивно на органічний соняшник впливає післядія гною, при його внесенні під попередню культуру урожайність зростає на 0,2–0,3 т/га. Для вирощування зазвичай обирають сорти й гібриди соняшнику, які швидко розвиваються, а насіння має бути районованим в залежності від регіону. В органічному виробництві можна збирати до 2–3 т/га залежно від кліматичних умов і агротехніки. Також значною популярністю користуються високоолеїнові гібриди соняшнику, які містять понад 80 % олеїнової кислоти в готовій олії. Така олія характеризується великою кількістю вітаміну Е, зміцнює імунітет, витримує високі температури без зміни параметрів якості [11].

У сегменті продуктів переробки органічного соняшнику ключове значення має органічна соняшникова олія. Вона є корисною для здоров'я, містить омега-3 та омега-6 жирні кислоти. Оскільки зростає попит на органічні продукти, розвиток ринку саме органічної соняшникової олії має хороші перспективи через кращу впізнаваність у споживачів. Підтримка виробництва такої продукції відбувається на рівні держав, одночасно спеціалізовані компанії інвестують у технології для органічної соняшникової олії з метою підвищення якості та зменшення собівартості [12].

Органічне аграрне виробництво в Україні відчуває низку труднощів системного характеру, які значно ускладнились під час повномасштабної війни. Незважаючи на наявність постійних проблем, вчені-аграрники вважають потенціал органічного ринку нашої країни не розкритим до кінця і пропонують комплекс заходів для його повнішої реалізації [13, 14, 15, 16], які можуть бути дієвими навіть в нинішніх умовах [17, 18].

Для виробників, особливо малих і середніх, значним фінансовим навантаженням є витрати на сертифікацію. Загалом це тривалий і дорогий процес, який не всі фермери можуть собі дозволити. Вирішити

це питання можна за допомогою субсидій або інших форм грошової підтримки, віддачу від яких можна отримати вже безпосередньо після виходу на європейський ринок. Ще одним дієвим способом просування власної продукції є налагодження співпраці з міжнародними організаціями та проектами, які працюють в органічному секторі і надають всебічну підтримку виробникам-початківцям [13].

Через постійні бойові дії стан земель в Україні погіршується, відсутній доступ до сільськогосподарських угідь в найбільш постраждалих регіонах, тому немає можливості навіть оцінити масштаби завданих збитків. Там, де це можливо, потрібно проводити очищення забруднених ґрунтів з метою їх подальшого використання. Важливо по кожній ділянці визначати ступінь деградації та розробити відповідні ревіталізаційні заходи [14].

В цілому причиною низької продуктивності в аграрному виробництві є недостатнє використання інноваційних та інформаційних технологій. Це підтверджується нижчою часткою капітальних вкладень у нематеріальні активи в структурі інвестицій у сільське господарство відносно аналогічного показника для всієї економіки. Для розвитку вітчизняного насінництва необхідно покращувати фінансове забезпечення селекційних установ з метою системного впровадження ліцензійних платежів, адаптувати галузь до конкретних вимог на міжнародному ринку, продовжувати залучення до насіннєвих схем ОЕСР [15].

Органічне сільське господарство як система поєднує в собі традиції, інновації та науку для покращення довкілля та забезпечення належного функціонування власних складових. Воно має низку переваг, які можна поділити на екологічні, економічні та соціальні. Зокрема, до економічних переваг належать впровадження ресурсозберігаючих технологій, зменшення енергоємності виробництва, розвиток локальних ринків завдяки створенню малих фермерських господарств, додаткові можливості спеціалізованої переробки, сприяння сільському зеленому туризму на екологічно чистих територіях, відсутність потреби застосування засобів захисту рослин, більш гармонійне поєднання рослинництва і тваринництва, нарощування використання поновлювальних ресурсів. З іншого боку, на відміну від експорту, перспектива для постачання більших обсягів органічної продукції на внутрішній ринок є не настільки швидкою [16].

Повноцінний перехід підприємства до органічного виробництва в рослинництві включає кілька обов'язкових етапів: 1) аудит земельної ділянки на придатність до здійснення органічного виробництва; 2) переведення системи обробітку ґрунту, живлення та захисту рослин без використання інтенсивних методів та засобів традиційного сільськогосподарства; 3) забезпечення функціонування під час перехідного періоду; 4) завершення сертифікації земельної ділянки; 5) безпосереднє здійснення органічного виробництва [16].

Окрему увагу варто приділити деталям перехідного періоду, при якому відбувається поступове заміщення виробництва неорганічної продукції виробництвом органічної продукції з повним дотриманням галузевого законодавства. Ключове значення при цьому має стан ґрунтів, який визначає конкретну тривалість переходу – від 2-3 років до 5-6 років [16].

Під час перехідного періоду для виробництва необхідно виконувати наступні умови: підвищити надходження органічних решток за рахунок нетоварної частини урожаю; зменшити дози мінеральних добрив, у співвідношенні між фосфором, калієм та азотом надавати перевагу останньому; збільшити частку багаторічних трав у структурі посівних площ; звільнити поле від багаторічних бур'янів і пирію за допомогою поширеного обробітку ґрунту; позбутися насіння однорічних бур'янів у посівному шарі ґрунту; відновити за допомогою органічних добрив групи мікроорганізмів, які забезпечують оптимальний поживний режим ґрунту; за допомогою спеціального обробітку забезпечити аерацію ґрунту, що поліпшує водний режим; шляхом шарування досягти зниження негативного впливу шкідників і хвороб [16].

Перехід від традиційного землеробства до органічного часто супроводжується помітним зменшенням врожайності, однак він в кінцевому підсумку сприяє кращій стійкості системи виробництва через покращення якості ґрунту. Також він передбачає зміну технологічного процесу, коли впроваджуються спеціальні вимоги до вирощування сільськогосподарських культур в конкретному господарстві. Обов'язково застосовуються екологічно безпечні сівозміни, чорні пари, заорювання нетоварної частини продукції [16].

Після отримання сертифіката органічного виробника господарство має право маркувати власну продукцію як органічну. По завершенні перехідного періоду документально засвідчуються всі виробничі процеси згідно встановленого графіка. Чим вдаліше вибрано спосіб переходу до органічного господарювання, тим вищою буде майбутня ефективність. Інколи доцільно витримувати стабілізаційний період, який сприяє усуненню негативних наслідків попереднього землекористування. Як свідчить накопичений досвід, у більшості випадків переведення діяльності в органічну сферу проходить успішно [16].

Органічний сектор України продовжує постійно адаптуватись, показуючи стійкість до функціонування в нових умовах, на цей раз пов'язаних з повномасштабною війною. В першу чергу, зусилля тут спрямовуються на відновлення обсягів виробництва. На законодавчому рівні з 1 липня 2024 року маркування органічної продукції державним логотипом стало обов'язковим для всіх суб'єктів на внутрішньому ринку. Українські виробники завдяки спільним зусиллям держави і міжнародних партнерів змогли представити свої товари на спеціалізованих заходах за кордоном. Як результат, спостерігався високий рівень зацікавленості з боку потенційних іноземних покупців та можливе розширення ринків збуту. Для подальшого зростання і стабільного розвитку органічної галузі нашої країни визначальним моментом буде

координація діяльності між всіма безпосередніми учасниками ринку, державними органами та іноземними партнерами [17].

Споживання органічних продуктів нині вже не сприймається як певне тимчасове явище, а виступає глобальним сформованим трендом, який розвиватиметься і надалі. Згідно даних досліджень ринку, середній вік споживачів органічної продукції складає 35-40 років. Оскільки товари органічного сегменту часто знаходяться в преміальній ціновій категорії, їх основними покупцями стають споживачі з високим рівнем доходу. Тут не працюють загальноприйняті способи залучення клієнтів, тобто акції, знижки й подарунки не матимуть ефекту. Натомість кращий результат продажу досягається шляхом грамотного роз'яснення цільовій аудиторії про користь органічної продукції та вплив її виробництва на навколишнє середовище [18].

Для України розвиток органічної галузі зараз тісно пов'язаний з загальною ситуацією. Втім, значення експорту все одно матиме більшу важливість у майбутньому. Нашу країну в світі позитивно сприймають як виробника сировини, однак варто поступово змінювати акценти спеціалізації на продукти з доданою вартістю [18].

Таким чином, органічне виробництво охоплює не тільки фізичні параметри свого функціонування, а й потребує державної підтримки, попиту та обізнаності споживачів, кваліфікованого маркетингового супроводу, наявності логістичної інфраструктури, залучення спеціальних наукових знань, особливо агрономічного спрямування, які є визначальними для технологій вирощування культур та оптимального підбору сортів.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

За більш ніж 20 років статистичного моніторингу світового ринку у понад 6 разів збільшилась загальна площа органічних земель, а число виробників продемонструвало принаймні двадцятикратний приріст. На протязі аналогічного періоду відбувалось становлення та розвиток органічного сільського господарства в Україні. Фіксувалась нестабільність офіційно сертифікованих площ, розмір яких періодично зазнавав змін. Існуюча занадто сильна орієнтація експорту на ринок Євросоюзу вимагає здійснення заходів щодо його регіональної диверсифікації. При цьому кількість галузевих виробників у нас помітно переважає кількість переробників органічної продукції. В однаковій мірі розвинутими і перспективними напрямками для виробництва й експорту вважаються садівництво, вирощування пшениці, кукурудзи, соняшнику, переробка його на олію. Вибір конкретного сорту для органічного вирощування сільськогосподарської культури відіграє надзвичайну роль і не залежить від країни походження. Він формується як результат проведених польових досліджень, включає найвищу урожайність, районування сортів, підбір типу ґрунту, застосування оптимальної сівозміни, технології обробітку та підживлення. Для України органічний напрям виступає, в першу чергу, додатковою можливістю для агропродовольчого експорту, де профільні компанії займають чітко визначену нішу. Втім, багато питань в цій сфері досі залишаються невирішеними, потребуючи допомоги держави і спільної участі суб'єктів ринку, включаючи селекційні установи. Перспективними напрямками досліджень даної тематики може бути сукупність економічних проблем галузі та її державна підтримка, яка повинна спрямовуватись на задоволення інтересів всіх суб'єктів ринку.

Література

1. IFOAM Organics International. URL: <https://www.ifoam.bio/why-organic/organic-landmarks/definition-organic>
2. The World of Organic Agriculture 2025. URL: <https://www.organic-world.net/yearbook/yearbook-2024/download-1.html>
3. FiBL Statistics – European and global organic farming statistics. URL: <https://statistics.fibl.org/world.html>
4. Федерація органічного руху України. Органік в Україні. URL: <https://organic.com.ua/organic-v-ukraini/>
5. EU imports of organic agri-food products: Key developments in 2024. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/document/download/64db8871-85b6-483f-9dec-cb94e657b399_en?filename=analytical-brief-7-eu-organic-imports-brief_en.pdf
6. LIVESEED: Guidelines for adapted DUS and VCU testing of organic varieties. URL: <https://liveseed.eu/wp-content/uploads/2021/02/D2.4-LIVESEED-Guidelines-for-adapted-DUS-and-VCU-testing-of-organic-varietie.pdf>
7. Сорти для органічного садівництва. URL: <https://www.pro-of.com.ua/sorti-dlya-organichnogo-sadivnictva/>
8. Урожайність сортів сої за традиційної та органічної технології вирощування. URL: <https://www.agronom.com.ua/urozhajnist-sortiv-soyi-za-tradytsijnoyi-ta-organichnoyi-tehnologij-vyroshhuvannya/>
9. Органічна пшениця. Технологія вирощування. URL: <https://organni.com/organic-wheat-tech/>
10. Органічна кукурудза. Технологія вирощування. URL: <https://organni.com/organic-corn/>
11. Органічний соняшник. Технологія вирощування. URL: <https://organni.com/organic-sunflower/>

12. Органічна соняшникова олія. URL: <https://voez.com.ua/organichna-sonyashnikova-oliya/>
13. Багорка М.О., Якубенко Ю.Л. Розвиток ринку органічної продукції в Україні: проблеми, перспективи та шляхи їх вирішення. Агросвіт. 2025. № 4. С. 16-23.
14. Аверчев О.В., Нікітенко М.П. Органічне виробництво в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. Таврійський науковий вісник. 2024. № 136. Частина 1. С. 12-19.
15. Ткачик С.О., Захарчук О.В., Коцюбинська Л.М., Хоменко Т.М., Скубій О.А., Завальнюк О.І., Дубова І.Ю., Стефківська Ю.Л., Линчак Н.Б. Формування національних сортових ресурсів: стан і перспективи. Сортовивчення та охорона прав на сорти рослин. 2024. Т. 20. № 3. С. 174-182.
16. Основи органічного рослинництва: навч. посіб. / В. Пиндус, О. Гуцаленко, С. Омельчук, Л. Василенко, С. Горбань. Київ: Науково-методичний центр ВФПО, 2022. 326 с.
17. Рік стійкості: як український органічний сектор відповідає на виклики 2024 року. URL: <https://agroelita.info/rik-stiykosti-ukrainskyi-orhanichnyy-sektor-vidpovidaie-na-vyklyky-2024-roku/>
18. Тренд на органічне в Україні: як розвивається та що пропонує ринок. URL: <https://epravda.com.ua/columns/2024/01/18/708903/>

References

1. IFOAM Organics International. URL: <https://www.ifoam.bio/why-organic/organic-landmarks/definition-organic>
2. The World of Organic Agriculture 2025. URL: <https://www.organic-world.net/yearbook/yearbook-2024/download-1.html>
3. FiBL Statistics – European and global organic farming statistics. URL: <https://statistics.fibl.org/world.html>
4. Federatsiia orhanichnoho rukhu Ukrainy. Orhanik v Ukraini. URL: <https://organic.com.ua/organic-v-ukraini/>
5. EU imports of organic agri-food products: Key developments in 2024. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/document/download/64db8871-85b6-483f-9dee-cb94e657b399_en?filename=analytical-brief-7-eu-organic-imports-brief_en.pdf
6. LIVESEED: Guidelines for adapted DUS and VCU testing of organic varieties. URL: <https://liveseed.eu/wp-content/uploads/2021/02/D2.4-LIVESEED-Guidelines-for-adapted-DUS-and-VCU-testing-of-organic-varietie.pdf>
7. Sorty dlia orhanichnoho sadivnytstva. URL: <https://www.pro-of.com.ua/sorty-dlya-organichnogo-sadivnytstva/>
8. Urozhainist sortiv soi za tradytsiinoi ta orhanichnoi tekhnolohii vyroshchuvannia. URL: <https://www.agronom.com.ua/urozhainist-sortiv-soyi-za-tradytsijnoyi-ta-organichnoyi-tehnologii-vyroshhuvannya/>
9. Orhanichna psheenytsia. Tekhnolohiia vyroshchuvannia. URL: <https://organni.com/organic-wheat-tech/>
10. Orhanichna kukurudza. Tekhnolohiia vyroshchuvannia. URL: <https://organni.com/organic-corn/>
11. Orhanichnyi soniashnyk. Tekhnolohiia vyroshchuvannia. URL: <https://organni.com/organic-sunflower/>
12. Orhanichna soniashnykova oliia. URL: <https://voez.com.ua/organichna-sonyashnikova-oliya/>
13. Bahorka M.O., Yakubenko Yu.L. Rozvytok rynku orhanichnoi produktsii v Ukraini: problemy, perspektyvy ta shliakhy yikh vyrishennia. Ahrosvit. 2025. № 4. P. 16-23.
14. Avertev O.V., Nikitenko M.P. Orhanichne vyrobnytstvo v Ukraini: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku. Tavriiskyi naukovyi visnyk. 2024. № 136. Part 1. P. 12-19.
15. Tkachyk S.O., Zakharchuk O.V., Kotsiubynska L.M., Khomenko T.M., Skubii O.A., Zavalniuk O.I., Dubova I.Iu., Stefkivska Yu.L., Lynchak N.B. Formuvannia natsionalnykh sortovykh resursiv: stan i perspektyvy. Sortovyvchennia ta okhorona prav na sorty roslin. 2024. Part 20. № 3. P. 174-182.
16. Osnovy orhanichnoho roslinnytstva: navch. posib. / V. Pyndus, O. Hutsalenko, S. Omelchuk, L. Vasylenko, S. Horban. Kyiv: Naukovo-metodychnyi tsentr VFPO, 2022. 326 p.
17. Rik stiikosti: yak ukrainskyi orhanichnyi sektor vidpovidaie na vyklyky 2024 roku. URL: <https://agroelita.info/rik-stiykosti-ukrainskyi-orhanichnyy-sektor-vidpovidaie-na-vyklyky-2024-roku/>
18. Trend na orhanichne v Ukraini: yak rozvyvaetsia ta shcho proponuie rynek. <https://epravda.com.ua/columns/2024/01/18/708903/>